

ANALYSIS OF FEAR AND ANXIETY FIGURES IN PICTURE STORY BOOKS IN TERMS OF PICTURE AND CONTENT¹**Mübeccel GÖNEN***Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, mgonen@hacettepe.edu.tr***Hatice UYSAL BAYRAK***Yrd. Doç. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, huysal@ohu.edu.tr***Neslihan Nur ÇELİK***Bil. Uzm., MEB***Hatice GÖKDOĞAN***Öğretmen, MEB***Özlem TÜTÜNCÜ***Öğretmen, MEB**Received: 28.04.2017**Accepted: 21.08.2017***ABSTRACT**

In this respect, objective of the study consists of analysis of content and illustration features of fear and anxiety figures in picture story books published in Turkey during the years 2005-2012. In the research, scan descriptive method was used. For the theoretical part of the research, sources were scanned and information was compiled. The study group of the research was determined using appropriate sampling method. 155 book published between 2005 and 2012 in libraries and bookstores of state and private institutions in Ankara were scanned by researchers in order to collect data related to the research and was filled the Picture Story Books Review Form. As a means of collecting data in the research, the Picture Story Books Review Form developed for and was used by the researchers, the purpose of examining the fear and anxiety figures in illustrated children's books. The Picture Story Books Review Form is composed of 33 items with expert opinions taken after the literature is scanned. The first 16 items of the form are based on the general characteristics of the book (title, title, age group, hero, theme, subject matter); the second part relates to the physical characteristics of the book, and the third part deals with the contents of the book. The Picture Story Books that can be reached are read and evaluated according to the form. Five of the books included in the context of study were examined by researchers with a specialist and it is seen that the results are highly consistent between the examiners. Percent and frequency values were calculated and evaluated in the analysis of the data obtained at the end of the study. The findings are discussed in the light of the relevant literature.

Keywords: Picture story books, fear, anxiety.

¹ Bu çalışma 6-8 Nisan 2017'de International Congress Of Eurasian Social Sciences'ta Sözlü Bildiri olarak sunulmuştur.

RESİMLİ ÇOCUK KİTAPLARINDAKİ KORKU VE KAYGI FİGÜRLERİNİN RESİMLEME VE İÇERİK AÇISINDAN İNCELENMESİ

ÖZ

2005-2012 yılları arasında basılmış resimli çocuk kitaplarının korku ve kaygı figürlerinin resimleme ve içerik açısından incelenmesi bu araştırmanın problemini oluşturmaktadır. Araştırmada tarama-betimsel yöntem kullanılmıştır. Araştırmanın kuramsal kısmı için kaynaklar taranıp, bilgiler derlenmiştir. Araştırmanın çalışma grubu uygun örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. Araştırma ile ilgili veri toplamak amacıyla Ankara ilindeki devlet ve özel kuruluşlara ait kütüphaneler ve kitapçıları taranarak 2005-2012 yılları arasında basılmış 155 kitap araştırmacılar tarafından incelenmiş ve Resimli Çocuk Kitaplarını İnceleme Formu doldurulmuştur. Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından resimli çocuk kitaplarındaki korku ve kaygı figürlerinin incelenmesi amacıyla geliştirilen Resimli Çocuk Kitaplarını İnceleme Formu kullanılmıştır. Resimli Çocuk Kitaplarını İnceleme Formu, alan yazın taramasının ardından uzman görüşleri alınmasıyla 33 maddeden oluşmaktadır. Formun ilk 16 maddesi kitabın genel özelliklerinden (kitabın adı, yazarı, resimleyen, hitap ettiği yaş grubu, kahramanı, konusu ve olayın geçtiği mekân); ikinci bölümü ise kitabın fiziksel özelliklerinden ve üçüncü bölümü ise kitabın içeriği ile ilgilidir. Ulaşılabilecek okul öncesi dönem resimli çocuk kitapları forma göre okunup değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamına alınmış kitaplardan beşi bir alan uzmanı eşliğinde araştırmacılar tarafından incelenmiş ve sonuçların inceleyiciler arası tutarlılığın yüksek olduğu görülmüştür. Araştırma sonucunda elde edilen verilerin analizinde yüzde ve frekans değerleri hesaplanıp değerlendirilmesi yapılmıştır. Elde edilen bulgular ilgili alan yazın ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Resimli çocuk kitapları, korku, kaygı.

EXTENDED SUMMARY**Introduction**

The preschool period, covering ages 0-6, is one of the most critical periods of life because the formation and shaping of personality affects later years in terms of acquisition and development of basic knowledge, skills and habits. Children are confronted with written and visual publications from the first years of their lives. The investigation of the pictures and contents of the figures of fear and anxiety of the picture story books printed between 2005 and 2012 constitutes the problem of this research. Sub-problems of the research are as follows: What is the distribution of violent expressions and pictures in the picture story books according to the frequency of use? What is the distribution of magic elements and expressions related to surreal characters in picture story books according to frequency of use? What is the distribution of anxiety-related expressions and pictures in the text sections of picture story books by frequency of use?

Method

Screening-descriptive method was used in the research. The study group of the study was determined using the appropriate sampling method. Libraries and bookstores belonging to state and private institutions in Ankara province were searched and 155 books published between 2005 and 2012 were examined by researchers in order to collect the data and the Picture Story Books Review Form was filled. The Examination for Picture Story Books Form is composed of 33 items with expert opinions after the screening of the text. The first 16 items of the form are based on the general characteristics of the book (name, author, photographer, age group, hero, theme, subject matter); The second part relates to the physical characteristics of the book, and the third part deals with the contents of. In the analysis of the data obtained as a result of the research, percentage and frequency values were calculated and evaluated. 56.1% of the books reviewed belong to local authors and 43.9% belong to foreign authors.

Findings (Results)

61% is human, 33.8% is animal, 3.9% is other and 1.3% is plant. It was also found that 27.1% of the characters were imaginary and 72.9% were real characters. According to the age and developmental characteristics of the children, 91% of the books were examined, 92.3% were in the language used and 91.6% were found suitable for the children in terms of the developmental characteristics of the heroes. In these books, 66.5% of violent expressions were not found, while the rest of the books were found to contain at most 6.5% kill and disintegration statements. When looking at the distribution of violent pictures in the content of illustrated children's books, it was determined that 82.5% of them had pictures related to fighting at 3.1%, dismantling at 2.5% and killing at 1.9% while these pictures were not available. In these books, 78.7% of magic elements and no mention of surreal characters were found in the remaining books, with a maximum of 3.2% witches and 1.9% magic and monster expressions in the remaining books. When looking at the distribution of the pictures,

83.2% of them were found to have witches in 3.2%, dwarf, fairy, gin and talking toy in 1.3%. In these books, there were 41.6% expressions of worrying expressions and pictures, while the rest of the books were found to contain no more than 11% of loneliness, 10% angry face and 9% yelling content and pictures.

Conclusion and Discussion

The researches carried out from 1993 to the present day support the findings of this study. It is evident that warnings are not taken into consideration in order to take precautions by revealing their existence and that the sensitivity of the situation is ignored. As children are in a very sensitive period of development, there are international works and projects on the rights and protection of these rights, especially the UNICEF and the UNESCO, in order not to face the slightest risk that this process may negatively affect. Taking this into consideration, it is inevitable that even the smallest characteristic that can be adversely affected in children's books is considered as a risk factor. Because of the sensitive period that children are in, this rate is sufficient to show that they are at risk. Any kind of material prepared for children should be in a quality that will raise the development of the age group addressed from the commercial worry to the highest point and to see the high benefit of the children. A regular and functional audit system can be established to protect children from negative content publications. Stakeholders working on child publications can come together to form child publication criteria, and a commission can be established to monitor the suitability of printed publications to these criteria. Parent and teacher awareness-raising activities can be conducted on qualified children's publications. In subsequent studies, other children's publications as well as illustrated children's books can be reviewed, and the year-to-be-reviewed interval can be extended.

GİRİŞ

0-6 yaşlar arasını kapsayan okul öncesi dönem, kişiliğin oluşumu ve şekillenmesi, temel bilgi, beceri ve alışkanlıkların kazanılması ve geliştirilmesi açısından sonraki yılları da etkilemesi nedeniyle, yaşamın en kritik dönemlerinden biridir. Çocuklar yaşamlarının ilk yıllarından itibaren yazılı ve görsel yayınlarla karşılaşmaktadırlar. Yıldız'a göre (2016) çocukların okuma alışkanlığı kazanmalarında ve kişisel gelişimlerinde yazınsal ürünlerin önemli bir yeri bulunmaktadır. Kendi içlerinde derin anlam içeren iki kavram olan çocuk ve edebiyatın birbirleri ile ilişkisi çocuğun doğumuyla başlamaktadır. Çocuk, doğduktan sonra sesler kanalıyla etkileşime girmekte, kendi kültürünün dil yapısını ailesinden dinlemekte, benzer sesler çıkararak yeterli hazırbulunuşluğa geldiğinde ise dili kullanmaya başlamaktadır. Edebiyatla iletişimi önce yetişkin aracılığıyla yapan çocuk, resimli kitapların hayatına girmesiyle öyküyü dinlerken resimlerine bakmaya, dinlediği öyküyü ya da masalı aklında somutlaştırmaya başlamaktadır; böylece dinlediği öyküyü beyinde oluşturarak yaşantısına katmış olmaktadır (Bilgin, 2011). Çocukların büyük olasılıkla en önemli ve ilk deneyimleri olan resimli çocuk kitapları, onların aynı zamanda hayal gücünü, sözcük bilgisini ve dil gelişimlerini de olumlu yönde etkilemektedir (Uluğ ve Bayraktar, 2014). Bu nedenle yaş, gelişim özellikleri, ilgi ve ihtiyaçları dikkate alınarak hazırlanmış nitelikli resimli çocuk kitapları çocuklar için çok önemli eğitim araçlarıdır. Çocukta oluşan kitap kültürü; çocuğu yorum yapan, düşünen, araştıran, yaratan ve tartışan birey haline getirdiği (Bilgin, 2011) kadar bu kültürü oluşturan kitapların niteliğine bağlı olarak çocuğu korku ve kaygı dolu şiddet mağduru ya da kullanıcısı haline de dönüştürebilmektedir. Bunun en büyük nedenlerinden birisi de kişilik gelişiminin en önemli aşamasını oluşturan ve çocuğun bireyselliğinin şekillendiği önemli bir zaman aralığı olan 3–6 yaş aralığının, resimli kitap okumanın da önemli bir dilimini oluşturmasıdır (Uğurlu, 2013).

Çocukların kitap karakterleriyle kendilerini özdeşleştirmeleri, olumlu rolleri benimseyip hayatlarına geçirmeleri açısından önemlidir (Mardi, 2006). Resimli çocuk kitaplarındaki kahramanlar, çocuğun kitapla etkileşim içine girdiği ilk andan itibaren bir "kahraman" olmaktan çıkmakta ve çocuğun kendisiyle özdeşim kurduğu bir "arkadaş" olmaktadır; böylece çocuğun güven duygusu gelişmektedir. Özdeşim kurulan bu "arkadaş" kimi zaman bir hayvan, bir bitki, bir makine, kimi zaman ise bir insan olmaktadır. Bu yaşta çocuklar, çevrelerinde gördükleri, duydukları, bildikleri ve yakından tanıdıkları canlıları ya da nesneleri kitaplarda görmekten hoşlanmaktadırlar (Zivtçi, 2005). Resimli çocuk kitaplarının çocukların bilişsel, dil, sosyal-duygusal ve kişilik gelişimleri için önemi bilinmektedir (Uluğ ve Bayraktar, 2014). Olumsuz çevrelerden uzak tutulmaya çalışılan çocuklar, bazı kitaplarda örtük veya açık biçimde dilin şiddet aracı olarak kullanımıyla karşı karşıya kalabilmektedir. Kuşkusuz bu da çocukların kişilik gelişimlerini olumsuz etkilemektedir (Firat ve Çeker, 2016). Kitaplarda yer alan gerçek yaşama uygun ve olumlu sosyal davranışlar çocuklar tarafından örnek alınabilmektedir (Konar, 2004). Bu bağlamda resimli çocuk kitaplarındaki kahramanların özellikleri, inandırıcılığa ters düşmemesi açısından fazla abartılı olmamalıdır. Bununla birlikte geliştirilen başkahramanın sorunlarla başa çıkamaması ve yenilgiye uğraması çocuklar üzerinde olumsuz bir etki yaratabilmektedir. Bu yüzden geliştirilecek olan kahraman, olaylara yön veren, sorunları çözebilen, merakı canlı tutabilen özelliklere sahip olmalıdır (Zivtçi, 2005).

Günümüzde resimli çocuk kitaplarının öğretmenlerin vermek istedikleri değerlere ve karakter eğitimine uygun olarak yayınlanması amaçlanmaktadır. Çocukta güçlü bir yapı oluşturmak ve bu yapıya sağlam bir tuğla yerleştirmek gibi dünyada basılan kitaplar, çocukların karakter gelişimini güçlendirmektedir (Young, Hadaway ve Ward, 2013). Okul çağına gelmemiş olan çocukları kitapla buluşturan anne-baba, yakın çevre ve özellikle okul öncesi öğretmenleri, kitabın çocuk için uygun olup olmadığına çocuk adına karar vermektedir (Neydim, 2006). Bu nedenle çocuk kitap ilişkisini kuran okul öncesi öğretmenlerinin, hem sınıfında kullanacağı kitapları seçme hem de aileleri bu konuda bilgilendirme açısından resimli çocuk kitaplarında bulunması gereken içerik ve resimleme özelliklerinin farkında olması beklenmektedir (Öztürk Samur, 2012). Özellikle çocuğa okuma alışkanlığı kazandırmanın temel aracı niteliğinde olan resimli öykü kitaplarının seçilmesinde öğretmenlere önemli sorumluluklar düşmesine karşın öğretmenlerin, çocukları kitaplarla buluştururken kitapların içerik ve resimleme özelliklerine yeterince dikkat etmedikleri görülmektedir (Yazıcı Okuyan, 2009; Öztürk Samur, 2012). Oysa çocuklar büyürken yakın çevresinin yanı sıra toplumsal yaşantılar, medya ve yazınsal ürünlerden oldukça etkilenmektedirler. Günümüzde bu etkiler şaşırtıcı bir hızla çocukların bencil ve paylaşımdan uzak bir dünyaya doğru itilmelerine; ayrıca yetişkinlik ile çocukluk arasında kalanların dünyasına daha çok ilgi göstermelerine neden olmaktadır. Özellikle olumlu duygular adeta sıradan olarak nitelenmekte, şiddet, korku ve bencillik dolu bireyler ön plana çıkmaktadır (Tekin, 2005). Son yıllarda sayıları hızla artan şiddet unsurlu çizgi filmler, diziler, diğer televizyon programları ve kitaplar tepki görmemekte ve her yaştaki bireyler tarafından takip edilmektedir (Akal, 2003).

Çocuk kitapları konusunda çalışan alan uzmanları, çocuk kitabı yazar ve çizerlerinin “Çocukta sevgiye ilişkin duyarlılık geliştirme temel ilke olarak benimsenmelidir” şeklindeki vurguları ile insan hakları eğitimi düzenleyen “UNESCO, Uluslararası Anlayış İşbirliği ve Barış için Eğitim ve İnsan Haklarına ve Temel Özgürlüklere İlişkin Eğitim Tavsiye Kararları”ndan kitapların içerik özellikleri ile ilgili olan “Kitaplarda düşmanlık, saldırganlık ve ayrımcılık aşılmalı ifadeler kaldırılmalı” şeklindeki kararı (akt. Kepenekçi, 2000) araştırmanın temel prensibi olarak kabul edilmiştir. Bu temel ilkelere dayanarak insan yaşamının en hassas dönemlerinden biri olan okul öncesi dönemde, çocukları şiddete yönelten ve korku geliştirmelerine yol açan unsurların kanıksanmasına neden olan özelliklerin, eğitim amacıyla evde ve okul öncesi eğitim kurumlarında kullanılan resimli çocuk kitaplarının içerisinde yer alıp almadığı; eğer yer alıyorsa ne sıklıkta ve hangi öğelerle mevcut olduğu bu araştırmanın temel sorusunu oluşturmuştur. 2005-2012 yılları arasında basılmış resimli çocuk kitaplarının korku ve kaygı figürlerinin resimleme ve içerik açısından incelenmesi bu araştırmanın problemi oluşturmaktadır. Araştırmanın alt problemleri ise şu şekildedir:

1. Resimli çocuk kitaplarında belirlenen şiddet içerikli ifadelerin ve resimlemelerin kullanım sıklığına göre dağılımı nedir?
2. Resimli çocuk kitaplarında belirlenen sihir unsuru ve gerçeküstü karakterlere ilişkin ifadelerin ve resimlemelerin kullanım sıklığına göre dağılımı nedir?
3. Resimli çocuk kitaplarının metin bölümlerinde belirlenen kaygı içerikli ifadelerin ve resimlemelerin kullanım sıklığına göre dağılımı nedir?

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırma modeli, çalışma grubu, verilerin toplanması ve verilerin analizi yer almaktadır.

Araştırmanın Modeli

Araştırmada tarama-betimleyici yöntem kullanılmıştır. Araştırmanın kuramsal kısmı için kaynaklar taranıp, bilgiler derlenmiştir. Tarama araştırmaları; bir evreni en iyi temsil edebilecek düzeydeki örneklem grubuna yöneltilen sorular ve uygulamalar ile o grup hakkında bilgi sahibi olmak için yapılan araştırmalardır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2013). 8 yıllık bir süreçte yayınlanan ve özellikle okul öncesi kurumlar tarafından kullanılan resimli çocuk kitaplarındaki yazılan ve çizilen unsurlarda kaygı ve korku öğelerinin varlığı açısından mevcut durumun resmedilmesi planlanmıştır. 2005-2012 yıllarının tercih nedeni ise okul öncesi eğitimin önem kazanmaya ve bu alanda yayınlar çıkaran yayınevlerinin çoğalmaya başladığı yıllar olmasıdır.

Çalışma Grubu ve Verilerin Toplanması

Araştırmanın çalışma grubu uygun örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. Veri toplamak amacıyla Ankara ilindeki devlet ve özel kuruluşlara ait kütüphaneler ve kitapçıları taranarak 2005-2012 yılları arasında basılmış 155 kitap araştırmacılar tarafından incelenmiş ve Resimli Çocuk Kitaplarını İnceleme Formu doldurulmuştur. Araştırma kapsamına alınmış kitaplardan beşi, bir uzman eşliğinde araştırmacılar tarafından incelenmiş ve sonuçların inceleyiciler arası tutarlılığın yüksek olduğu görülmüştür. Araştırmada incelenen 155 kitabın künye bilgilerine ilişkin yapılan analizler Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Resimli Çocuk Kitaplarının Yazarlarına Göre Dağılımı

	N	%
Yerli yazar	87	56.1
Yabancı yazar	68	43.9
N	155	100

Tablo 1’de görüldüğü gibi incelenen kitapların %56.1’i yerli yazarlara, %43.9’u yabancı yazarlara aittir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından resimli çocuk kitaplarındaki korku ve kaygı figürlerinin incelenmesi amacıyla geliştirilen Resimli Çocuk Kitaplarını İnceleme Formu kullanılmıştır. Resimli Çocuk Kitaplarını İnceleme Formu, alan yazın taramasının ardından uzman görüşleri alınmasıyla 33 maddeden oluşmaktadır. Formun ilk 16 maddesi kitabın genel özelliklerinden (kitabın adı, yazarı, resimleyen, kitap ettiği

yaş grubu, kahramanı, konusu ve olayın geçtiği mekân); ikinci bölümü ise kitabın fiziksel özelliklerinden ve üçüncü bölümü ise kitabın içeriği ile ilgilidir.

Verilerin Analizi

Araştırma sonucunda elde edilen verilerin analizinde yüzde ve frekans değerleri hesaplanıp değerlendirilmesi yapılmıştır.

BULGULAR

Araştırmada incelenen 155 resimli çocuk kitabının içerik ve karakter özelliklerinin ne olduğunu belirlemek için yapılan analiz Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Resimli Kitapların İçerik ve Karakter Özellikleri Yönünden Dağılımı

	N	%
Hayal ürünü	42	27.1
Gerçek hayattan	113	72.9
İnsan	94	61.0
Hayvan	52	33.8
Bitki	2	1.3
Diğer	6	3.9
N	155	100

Tablo 2’de resimli çocuk kitaplarının karakter özellikleri bakımından bulgulara yer verilmiştir. Bunlardan %61’i insan, %33.8’i hayvan, %3.9’u diğer ve %1.3’ü bitkidir. Ayrıca karakterlerin %27.1’i hayal ürünü, %72.9’u gerçek hayattan seçilen karakterler olduğu ortaya çıkmıştır.

Araştırmada incelenen 155 resimli çocuk kitabının bazı içerik ve karakter özelliklerinin çocukların yaş ve gelişim özelliklerine uygun olup olmadığını belirlemek için yapılan analiz Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3. Resimli Çocuk Kitaplarının Bazı İçerik ve Karakter Özelliklerinin Çocukların Yaş ve Gelişim Özelliklerine Göre Dağılımı

		N	%
Kahramanların gelişimsel özellikleri	Uygun	142	91.6
	Uygun değil	13	8.4
Kitabın konusu	Uygun	141	91
	Uygun değil	14	9
Kitapta kullanılan dil	Uygun	143	92.3
	Uygun değil	12	7.7
	N	155	100

Tablo 3'te görüldüğü gibi çocukların yaş ve gelişim özelliklerine göre incelenen kitapların %91'i konusu, %92.3'ü kullanılan dili ve %91.6'sı ise kahramanların gelişimsel özellikleri bakımından çocuklara uygun bulunmuştur.

Araştırmada incelenen 155 resimli çocuk kitabının içeriğinde şiddet içerikli ifadelerin dağılımı belirlemek için yapılan analiz Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Resimli Çocuk Kitaplarının İçeriğinde Şiddet İçerikli İfadelerin Dağılımı

	N	%
Yoktur	103	66.5
Vardır	52	33.5
Öldürmek	10	6.5
Parçalamak	10	6.5
Ölmek	6	3.9
Dayak atmak	3	1.9
Yakmak	3	1.9
Vurmak	3	1.9
Saldırmak	2	1.3
Kavga etmek	2	1.3
Boğulmak	2	1.3
Yemek	2	1.3
İntikam	1	0.6
Zehirlemek	1	0.6
Tekme atmak	1	0.6
İtmek	1	0.6
Dövüşmek	1	0.6
Isırmak	1	0.6
Tırnak geçirmek	1	0.6
Göze batırmak	1	0.6
N	155	100

Tablo 4'te resimli çocuk kitaplarının içeriğinde şiddet içerikli ifadelerin dağılımına dair bulgulara yer verilmiştir. Bu kitaplarda %66.5 oranında şiddet içerikli ifadeler bulunmazken geriye kalan kitaplarda en fazla %6.5 oranında öldürmek ve parçalamak ifadelerinin yer aldığı görülmüştür.

Araştırmada incelenen 155 resimli çocuk kitabının içeriğinde şiddet içerikli resimlemelerin dağılımı belirlemek için yapılan analiz Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Resimli Çocuk Kitaplarının İçeriğinde Şiddet İçerikli Resimlemelerin Dağılımı

	N	%
Yoktur	132	82.5
Vardır	23	17.5
Kavga	5	3.1
Parçalamak	4	2.5
Öldürmek	3	1.9
Ok atmak	2	1.3
Yanmak	2	1.3
Kovalamak	2	1.3
Ölmek	2	1.3
Ateş etmek	1	0.6
Zombi	1	0.6
Kan	1	0.6
Kurukafa	1	0.6
İğne sokmak	1	0.6
Dayak atmak	1	0.6
Kızgın surat	1	0.6
Yaralamak	1	0.6
N	155	100

Tablo 5'te görüldüğü gibi resimli çocuk kitaplarının içeriğinde şiddet içerikli resimlemelerin dağılımına bakıldığında %82.5'i bu resimlemeleri bulundurmazken %3.1'inde kavga, %2.5'inde parçalama ve %1.9'unda öldürme ile ilişkili resimlemeleri barındırdığı saptanmıştır.

Araştırmada incelenen 155 resimli çocuk kitabının içeriğinde sihir unsuru ve gerçeküstü karakterlere ilişkin ifadelerin dağılımını belirlemek için yapılan analiz Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. Resimli Çocuk Kitaplarının İçeriğinde Sihir Unsuru ve Gerçeküstü Karakterlere İlişkin İfadelerin Dağılımı

	N	%
Yoktur	122	78.7
Vardır	33	21.3
Cadi	5	3.2
Büyü	3	1.9
Canavar	3	1.9
Büyülü orman	2	1.3
Peri	2	1.3
Cüce	2	1.3
Cin	2	1.3
Konuşan hayvan	2	1.3
Konuşan oyuncak	1	0.7
Konuşan ağaç	1	0.7

Konuşan ayna	1	0.7
Denizkızı	1	0.7
Sihirli kılıç	1	0.7
Uçmak	1	0.7
Parmak insan	1	0.7
Çikolata ev	1	0.7
Büyücü	1	0.7
Düş sandığı	1	0.7
Uzaylı	1	0.7
Zombi	1	0.7
N	155	100

Tablo 6'da resimli çocuk kitaplarının içeriğinde sihir unsuru ve gerçeküstü karakterlere ilişkin ifadelerin dağılımına dair bulgulara yer verilmiştir. Bu kitaplarda %78.7 oranında sihir unsuru ve gerçeküstü karakterlere ilişkin ifadeler bulunmazken geriye kalan kitaplarda en fazla %3.2 oranında cadı ve %1.9 oranında büyü ve canavar ifadelerinin yer aldığı görülmüştür.

Araştırmada incelenen 155 resimli çocuk kitabının içeriğinde sihir unsuru ve gerçeküstü karakterlere ilişkin resimlemelerin dağılımı belirlemek için yapılan analiz Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7. Resimli Çocuk Kitaplarının İçeriğinde Sihir Unsuru ve Gerçeküstü Karakterlere İlişkin Resimlemelerin Dağılımı

	N	%
Yoktur	129	83.2
Vardır	26	16.8
Cadı	5	3.2
Cüce	2	1.3
Peri	2	1.3
Cin	2	1.3
Konuşan oyuncak	2	1.3
Kurabiye yiyince büyümek	1	0.7
Konuşan ağaç	1	0.7
Çikolata ev	1	0.7
Zombi	1	0.7
Büyücü	1	0.7
Büyülü bitki	1	0.7
Kızın oyuncuğa dönüşmesi	1	0.7
Hayal avcısı	1	0.7
Uçmak	1	0.7
Kartların koşması	1	0.7
Denizkızı	1	0.7
Hayal merdivenleri	1	0.7
Sihir	1	0.7
N	155	100

Tablo 7’de görüldüğü gibi resimli çocuk kitaplarının içeriğinde sihir unsuru ve gerçeküstü karakterlere ilişkin resimlemelerin dağılımına bakıldığında %83.2’si bu resimlemeleri bulundurmazken %3.2’sinde cadı, %1.3’ünde cüce, peri, cin ve konuşan oyuncak ile ilişkili resimlemeleri barındırdığı saptanmıştır.

Araştırmada incelenen 155 resimli çocuk kitabının içeriğinde kaygı verici ifadelerin ve resimlemelerin dağılımı belirlemek için yapılan analiz Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8. Resimli Çocuk Kitaplarının İçeriğinde Kaygı Verici İfadelerin ve Resimlemelerin Dağılımı

	N	%
Yoktur	79	41.6
Vardır	111	58.4
Yalnız kalmak	21	11
Kızgın yüz	19	10
Bağırma	17	9
Ayrılık	15	7.9
Canavar-/ejderha	10	5.3
Alay etme	7	3.7
Hakaret etme	5	2.6
Tehdit	5	2.6
Terk etmek	3	1.6
Mezarlık	1	0.5
Gömülmek	1	0.5
Reddedilmek	1	0.5
Tüylerini çekiştirmek	1	0.5
Hapse atmak	1	0.5
Acı çekmek	1	0.5
Kovalamak	1	0.5
İşkence etmek	1	0.5
İğne	1	0.5
N	190	100

Tablo 8’de resimli çocuk kitaplarının içeriğinde kaygı verici ifadelerin ve resimlemelerin dağılımına dair bulgulara yer verilmiştir. Bu kitaplarda %41.6 oranında kaygı verici ifadeler ve resimlemelere ilişkin ifadeler bulunmazken geriye kalan kitaplarda en fazla %11 oranında yalnız kalma ve %10 oranında kızgın yüz ve %9 oranında bağırma içerikli ifadelerin ve resimlemelerin yer aldığı görülmüştür.

TARTIŞMA ve SONUÇ

2005-2012 yılları arasında basılmış resimli çocuk kitaplarındaki korku ve kaygı içeren öğelerin resimleme ve içerik açısından değerlendirildiği bu çalışmanın sonucunda; incelenen kitapların %66.5'inde şiddet içeren sözcük bulunmadığı belirlenmiştir. Diğer yandan ortalama %33.5'lik bir oranla da olsa çocukların şiddet içeren ifadelerle karşılaşması oldukça rahatsız edici bir durumdur. Ayrıca incelenen kitapların %82.5'inde şiddet içeren görüntü bulunmazken şiddet içeren resimlerin yaklaşık dörtte birinde kavga etmeye, parçalamaya, öldürmeye yönelik çizimlerin yer aldığı tespit edilmiştir. Konar'ın (2004) 1995-2002 yılları arasında yayınlanan resimli çocuk kitaplarındaki bazı kavramların içerik ve biçimsel olarak incelendiği çalışmasında bu kitapların %99'unda korkuya yönlendirici öğelerin bulunmadığı ortaya çıkmıştır. Buna karşın Uzmen'in (1993) 1970-1993 yılları arasında basılmış Türkçe ve İngilizce resimli çocuk kitaplarını incelediği araştırmasında Türkçe resimli çocuk kitaplarında çocukları olumsuz etkileyebilecek konuların işlenmiş olduğu belirlenmiştir. Okul öncesi dönem çocuklarına yönelik hazırlanan masal ve öykü kitaplarının korku ve şiddet öğeleri içerme durumunu ve okul öncesi öğretmenlerinin okudukları toplam 220 kitapta bu kavramların varlığına ne derece dikkat ettiklerini belirlemek için Fırat, Güleç ve Şahin (2003) tarafından yapılan araştırma sonucunda öykü kitaplarının metin kısmında %7,05 oranında korku ve %15,2 oranında şiddet öğelerine; masal kitaplarının metin kısmında %11,8 oranında korku ve %24,4 oranında şiddet öğesine rastlanmıştır. Ayrıca Dağlıoğlu ve Çamlıbel Çakmak'ın (2009) yaptığı çalışmada 1995-2005 yılları arasında 9 yayınevi tarafından basılmış toplam 174 hikâye kitabının metin ve resim kısımlarında bulunan şiddet ve korku öğeleri incelenmiş ve genel olarak hikâye kitaplarının metin ve resimlerinde ortalama %8 şiddet, %11 korku öğesi olduğu bulunmuştur. 2009-2015 yılları arasında basılmış, hikâye kitaplarında şiddet ve korku öğelerinin varlığı ve kullanım sıklığının belirlenmesi amacıyla Öztürk ve Giren'in (2016) yaptıkları araştırma sonucunda da incelenen hikâye kitaplarında şiddet ve korkuya ilişkin unsurların metin ve resim kısımlarında birbirine yakın oranlarda yer aldığı belirlenmiştir. Kitapların resim ve metin kısmındaki korku ve şiddet öğesi içeren unsurlar genel olarak %9.8 oranında olmak üzere %13 oranında korkuya; %6.5 oranında şiddete ilişkin unsurun yer aldığı ortaya çıkmıştır. McNamee ve Mercurio (2006) tarafından yapılmış çalışmada ise Amerika'da 11 Eylül olaylarından sonra çocukların şiddet ve korku yaratan faktörlerden korunmalarını sağlamak amacıyla yaygın olarak kullanılan beş resimli çocuk kitabı incelenmiş ve güvenli sanılan bu kitaplarda da çocukları olumsuz etkileyebilecek korku ve şiddet öğelerinin bulunduğu görülmüştür. 1993 yılından günümüze dek yapılan söz konusu araştırmalar bu çalışmanın bulgusunu destekler niteliktedir. Yapılan bu çalışmalarda olmaması gerektiği belirtilen ancak varlığı ortaya konularak önlem alınması hususunda uyarıların yine de dikkate alınmadığını ve durumun hassasiyetinin göz ardı edildiğini gözler önüne sermektedir.

Resimli çocuk kitaplarının metin ve resimlemelerindeki kaygı ve korku verici öğelerin incelenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada kitap karakterlerinin %72.9'u gerçek hayattan seçildiği, gerçeküstü öğelere %21.3 oranında rastlandığı ve bunların nispeten hafif düzeyde sihir unsurları olduğu; kaygı öğelerinin ise %58.4 oranında olduğu düşünüldüğünde bu kitaplarda kaygı verici öğelerin gerçeküstü ve şiddet içerikli öğelerden

daha fazla yer aldığı görülmüştür. Yirminci yüzyılın başlarında okul öncesi eğitim açısından önemli bir model ortaya koyan Montessori de çocukların düşünce sistemlerinin gelişmemesi nedeniyle hayal ürünü olan unsurları gerçek olarak algılayabilecekleri için ilkokula başlayınca kadar bu tür özellik taşıyan resimli çocuk kitaplarını çocuklarla paylaşmamanın daha doğru olduğunu belirtmiştir (akt. Güleç ve Geçgel, 2005). Döl'e (1999) göre resimli çocuk kitaplarında yiğitlik abartılmamalı, çocuklara, yanılmaz insan, üstün insan, her şeyi bilen insan örnekleri sunulmamalıdır. Çocuk kitaplarında çocuklar, değişen düşünce ve duygularıyla insanı görmeli başkalarında kendisine benzerlikler bulabilmelidir. Katı ahlak kuralları içinde sıkışıp kalmamalı, hoşgörü ve esneklik kazanmalıdır. Gönen, Karakuş, Uysal, Kehci, Ulutaş ve Kahve'nin (2016) araştırmasında incelenen resimli çocuk kitaplarındaki karakterlerin %20.67'si hayal ürünü, %79.33'ü günlük hayattan seçilen karakterler olduğu ortaya çıkmıştır. Çocuğu bu kitapların %20'sinin olumsuz, %56.67'sinin olumlu yönlendirdiği ve %23.33'ün ise herhangi bir yönlendirme yapmadığı görülmüştür. Okul öncesi öğretmeni özel alan yeterliklerinden gelişim alanları yeterli alanına göre eğitim faaliyetlerini yürütebilmek için okul öncesi öğretmenleri öğrenme temalarını günlük yaşamdan, çocukların ilgilerinden ve ihtiyaçlarından yola çıkarak öğrendiklerini günlük yaşama aktarmalarını sağlamak için fırsatlar yaratmalıdır (MEB Komisyon, 2008). Çocuk kitapları, çocuklara gerçekçi bir bakış açısı ile yaşamı tanıttıkları özellikte olmalı, onu yaşama hazırlamalı, yanıtını bulamadığı sorulara ikna edici yanıtlar vermeli, eksik kalan bilgileri tamamlamasına yardımcı olmalıdır. Bu bilgilendirme sürecinde, çocuk kitabı yazarının otoriter bir dil kullanmaması, çocuğa vermeyi planladığı ileti ve mesajlarını, olayların gelişimi içinde sunması önem taşımaktadır (Lüle, 2007). Resimli çocuk kitaplarının hem normal gelişim gösteren çocuklar hem de özel gereksinimli çocukların gelişimleri üzerindeki etkilerini inceleyen araştırmalara bakıldığında onlara sunulan nitelikli kitapların ayırım olmaksızın bilişsel, dil, sosyal, duygusal, cinsel, ahlaki ve fiziksel gelişimlerini olumlu yönde etkilediği ve kitaplardaki karakterlerle çocukların duygusal bağ kurdukları belirlenmiştir (Demouilin, 2001; Lake, 2001; Papalia, Olds ve Feldman, 2002; Rogers ve Myles, 2001). Bu dönemde çocuklar model alma ve taklit yoluyla öğrendikleri için resimli çocuk kitapları sosyal davranışların kazanılmasında büyük bir paya sahiptir. Çocuklar sosyal problem çözme becerisini kazanmak için ilk olarak uygun ortam ve koşullarla karşılaşarak uygulamalar yaparak öncelikli model aldığı kişi veya karakterlerin çözüm yollarını denemekte, ardından özgün problem çözme stillerini üreterek kullanmaktadırlar (Gönen vd., 2016). Bununla birlikte çocukların çok hassas bir gelişim döneminde olması dolayısıyla bu süreci olumsuz etkileyebilecek en ufak bir riskle karşılaşmamaları için gerek Çocuk Hakları Bildirgesi gerek UNICEF gerekse UNESCO gibi özellikle onların yüksek yararının gözetildiği haklar ve bu hakların korunması ile ilgili uluslararası çalışmalar ve projeler söz konusudur. Bu durum dikkate alındığında çocuk kitaplarında onları olumsuz yönde etkileyebilecek en küçük bir özelliğin bile risk faktörü olarak değerlendirilmesi kaçınılmazdır. Çocukların içinde bulunduğu hassas dönem dolayısıyla bu oran, onların risk altında olduklarını göstermeye yeterlidir.

ÖNERİLER

Çocuklar için hazırlanan her türlü materyalin ticari kaygıdan uzak, hitap ettiği yaş grubunun gelişimini en üst noktaya çıkaracak ve çocukların yüksek yararını gözetecek nitelikte olması gereklidir. Çocukları olumsuz içerikli

yayınlarından korumak amacıyla düzenli ve işlevsel bir denetim sistemi oluşturulabilir. Çocuk yayınlarıyla ilgili çalışan paydaşlar bir araya gelerek çocuk yayını ölçütleri oluşturabilir, basılı yayınların bu ölçütlere uygunluğunu denetleyen bir komisyon oluşturulabilir. Nitelikli çocuk yayınları hakkında ebeveyn ve öğretmenleri bilinçlendirici çalışmalar yürütülebilir. Sonraki çalışmalarda resimli çocuk kitaplarının yanı sıra diğer çocuk yayınları da incelenebilir, incelemeye alınan yıl aralığı genişletilebilir.

KAYNAKÇA

- Akal, A. (2003). Bir Yazar Gözüyle Çocuk Kitaplarındaki Şiddet. *Çocuk ve Aile Dergisi*, 12, 4, 15-17.
- Bilgin, H. (2011). *5-6 Yaş Çocuklarına Yönelik 1990-2010 Yılları Arasında Basılan Resimli Kitapların Çocuğa Görelik Kavramına Göre İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Büyükoztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2013). Bilimsel Araştırmanın Temelleri. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Dağlıoğlu, H. E. ve Çakmak, Ö. Ç. (2009). Okul Öncesi Çocuklarına Yönelik Yayınlanan Hikâye Kitaplarının Şiddet ve Korku Öğeleri Açısından İncelenmesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 23(3), 510-534.
- Demoulin F. D. (1998). Reading Empowers Self Concept. *Kapa Delta Pi Record*. 35(1), 31-33.
- Döl, A. (1999). *0-6 Yaş Çocuk Kitapları Resimlemeleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Fırat, H. ve Çeker, S. Çocuk Kitaplarında Dilin Şiddet Aracı Olarak Kullanımı. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, özel sayı, 83-107.
- Fırat, Ö. H., Güleç, H. ve Şahin, Ç. (2013). Okul Öncesi Dönem Çocuklarına Yönelik Hazırlanan Masal ve Öykü Kitaplarının Korku ve Şiddet Öğeleri Açısından İncelenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(5), 217-241.
- Gönen, M., Karakuş, H., Uysal, H. Kehci, A., Ulutaş, Z. ve Kahve, Ö. (2016). Resimli Çocuk Kitaplarının İçerik Ve Resimleme Özelliklerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 31(4), 724-735.
- Güleç, H. ve Geçgel, H. (2005). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Kepenekçi, Y. (2000). *İnsan hakları eğitimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Konar, E. (2004). *1995-2002 Yılları Arasında Yayımlanan Okul Öncesi Hikâye Kitaplarındaki Bazı Kavramların İçerik Ve Biçimsel Olarak İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Lake, E. V. (2001). Linking Literacy and Moral Education in The Primary Classroom. *The Reading Teacher*, 55(2), 125-129.
- Lüle, E. (2007). Yedi Farklı Çocuk Kitabının Çocuk Yazını İlkelerine Uygunluğunun Değerlendirilmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(14), 17-30.

- Mardi, H. Ö. (2006). *Çocuk Kitapları Resimlemede Karakter Yaratma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- McNamee, A., & Mercurio, M. L. (2006). Picture Books: Can They Help Caregivers Create an. *Penn GSE Perspectives on Urban Education*, 4(2), 1-10.
- Milli Eğitim Bakanlığı Komisyon (MEB Komisyon). (2008). *Okul öncesi öğretmeni özel alan yeterlikleri*. Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü. Ankara: OYEGM.
- Neydim, N. (2006). Çocuk Edebiyatının Durumu ve "100 Temel Eser" üzerine. *Varlık*, 1189, 3-7.
- Öztürk Samur, A. (2012). "Okulöncesi öğretmen adaylarının nitelikli çocuk edebiyatı eserlerini seçebilme yetkinlikleri", 3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (05- 07 Ekim 2011), Bildiriler ve Atölye Çalışmaları. Ankara Üniversitesi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, 4, 219-228.
- Öztürk, M. ve Giren, S. (2016). Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklar için Hazırlanan Hikâye Kitaplarındaki Korku ve Şiddet Öğelerinin İncelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(4), 2095-2108.
- Papalia, E., Olds, S. W., & Feldman, R. D. (2002). *A Child's World Infancy Through Adolescence*, 9th ed. New York, NY: The McGraw-Hill Companies.
- Rogers, M. F., & Myles, B. S. (2001). Using Social Stories and Comic Conversation to interpret Social Situations for an Adolescent with Asperger Syndrome. *Intervention in School and Clinic*, 36(5), 310-313.
- Tekin, H.(2005). Çocuk Edebiyatında Şiddet Korku ve Sevgi Üçgeni. *Hece Edebiyat Dergisi*, 104-105, 304-306.
- Uğurlu, S. B. (2013). Resimli Çocuk Kitaplarında Hayvan Karakter Kullanımı. *Turkish Studies*, 8(4), 1381-1393.
- Ulug, E., & Bayraktar, A. (2014). Determination of the Required Features of Children's Picture Books. *Journal of Education and Future*, 6, 25-42.
- Uzmen, S. (1993). *1970-1993 Yılları Arasında Basılan Türkçe ve İngilizce Resimli Hikâye Kitaplarının Konu Yönünden İncelenmesi*. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Yazıcı Okuyan, H. (2009). Türkçe ve Sınıf Öğretmenlerinin Okuma Saatlerinde Kullanılan Çocuk Edebiyatı Ürünlerini Seçme Ölçütleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(18), 135-159.
- Yıldız, D. (2016). Popüler Çeviri Çocuk Romanlarının İçerik Bakımından İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 36, 435-466.
- Young, T. A., Hadaway, N. L., & Ward, B. A. (2013). International Children's Trade Books: Building Blocks for Character Education. *Childhood Education*, 89(6), 379-386.
- Zivtçi, F. (2005). *Türk ve Alman Çocuklarına Seslenen Kitaplardaki Yetişkin Kahramanların Karakter Çerçeveleri Açısından Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.